

ПЕДАГОГИЧЕСКО УМЕНИЕ ЗА ДОСТЪПНО ПРЕПОДАВАНЕ В ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ

Инж. Снежина Цветанова

ПГЯЕ „Игор В. Курчатов“ – Козлодуй

Резюме. Статията разглежда същността и качествата на учителя, в частност учителя, преподаващ предмети от професионалната подготовка. Изяснява понятието достъпност на преподаване на учебното съдържание и необходимостта от прилагането ѝ. Представа предизвикателствата пред учителя в професионалната гимназия и отговорността му да формира у ученика трайни и разнопосочни знания и умения, които да го направят гъвкав, адаптивен и креативен гражданин на света, с будно гражданско съзнание и чувствителност към проблемите на другите и на планетата.

Ключови думи: достъпност; преподаване; професионална подготовка; достъпно учебно съдържание

Образованието, в своето развитие следва естественото развитие на човешката цивилизация. Учителят винаги е бил определян като човек, който „учи“ другите. Като специалист, който обучава ученици, от него се очаква да има конкретни познания в определена област. Годици наред една от традиционните цели на училището е да помага на учениците да се ориентират в законите на природата и обществото. Смята се, че именно чрез предметното обучение тази цел става реалистична. И поради това е важно учителите задълбочено да познават съдържанието на предметите, които ще преподават.

Но днес, и особено в професионалната гимназия, това вече не е достатъчно. Ученикът трябва да притежава разнопосочни знания и умения, които да го направят гъвкав, адаптивен и креативен гражданин на света, с будно гражданско съзнание и чувствителност към проблемите на другите и на планетата. А това означава училището, т.е. учителите, да формират у учениците си т.нар. „глобална култура“. Това е ново предизвикателство за учителите – те трябва да предложат на учениците достъпни знания и да ги направят компетентни във всички тези области. Задълбочените професионални познания трябва да бъдат достъпно преподадени, за да се затвърдят като знания и компетентности у ученика.

Сложността на учебното съдържание в предметите от професионалната подготовка възпрепятства обучението, когато не е съобразена с познавателните възможности на учениците. Но предизвиканата от целесъобразната сложност на учебното съдържание трудност е единственият път за постигане цели на обучението. Само този вид трудност е в интерес на обучението.

Оптимизирането на сложността, а следователно и на трудността, която тя предизвиква, е задължително необходимата стратегия за преодоляване на останалите фактори, причиняващи трудност. А тази оптимизация се постига с достъпност на преподаването.

Достъпността е тази характеристика на учебното съдържание, която задължително присъства в комплекса от стратегии, осигуряващи възможност за успешно и развиващо личността усвояване на социалния опит. Тя е неизбежно необходимото средство както за постигане целите на обучението, така и за психическо развитие на личността. Достъпността реализира тези функции неизменно чрез оптимизиране на сложността на учебното съдържание по професионални предмети, така, че то да предизвиква адекватна трудност при усвояването. Оптималната сложност е същественото средство, а подготовката на учениците – преследваната цел. Ако оптималната сложност е едно от задължителните средства за учебно и психическо развитие на учениците, то е нелогично средството и целта, към постигането на която то е насочено, да бъдат обособявани като две равностойни страни на достъпността в обучението. Затова логичното определяне на достъпността не се изчерпва само с посочване на причините за недостъпност, а изисква и изясняване на техния различен статут в процеса на обучение, а именно причини, преодоляването на които представлява цел, и причини, които по същество могат да се разглеждат като средство за постигане на целта.

Затова не е достатъчно да кажем, че достъпността представлява съответствие между съдържанието и възрастовите особености на учениците – така посочваме целта, която трябва да бъде постигната, но не и средството за нейното постигане. Същността на достъпността не може се определи, без да се посочи средството, защото именно то е неизменно присъстващото, инвариантното в различните проявления на достъпността. Неизменното средство е оптималната сложност на учебното съдържание по професионални предмети. Достъпността се характеризира и с други специфични страни – достъпност в методите на обучение, достъпност в организационните форми на обучение. Но единствено оптималната сложност на учебното съдържание е свойството, което е налице във всеки акт на обучение, който анализираме от гледна точка на неговата достъпност.

Именно отношението сложност на учебното съдържание – трудност при неговото усвояване, е същностното свойство на достъпността в преподаването. Това обстоятелство оправдава един по-детайлен негов анализ, отличаващ

се с известна философска абстрактност поради характера на изследваното отношение.

Отношението сложност – трудност е обект-субектно отношение и носи всички характерни черти на този най-универсален вид отношение. Най-общо това е отношение на частична тъждественост, което означава, че в субекта има нещо, което свидетелства за обекта и му съответства, а в обекта има нещо, което свидетелства за субекта. Това тъждество се дължи на факта, че субектът е материализирал своите способности и усилия в някакво обективно образование – обективизиране на субекта, след което друг субект е усвоил тези обективирани способности и усилия – субективизиране на обекта. Обективирането и субективизирането не са взаимни превръщания на външно разположени страни, а взаимен преход на субекта и обекта, изпитващи въздействието си един върху друг и съхраняващи в себе си следи от това въздействие.

Тук трябва да отбележим, че ако в абстрактния философския смисъл на думата субектът е един, то в конкретния дидактически смисъл на думата субектите са няколко. В рамките на практическото отношение действат два субекта – авторът (авторите) на учебното съдържание, фиксирано в учебниците и учебните помагала, и учителят, който също определя своите способности и усилия. В рамките на познавателното отношение субектът е ученикът. От гледна точка на дидактиката, както авторите, така и учителите не просто включват в създаваните от тях обекти необходимото учебно съдържание, но се стремят да постигнат и оптимално равнище на достъпност. По такъв начин в учебното съдържание като обект присъства и ученикът като субект, а именно присъства представата за неговите познавателни възможности и средствата за тяхното развитие. По този повод Г. А. Бал отбелязва във връзка с учебните задачи, че за различните контингенти субекти се планират различни начини за решаване на една и съща задача, а също така могат да бъдат различни и съвкупността от елементи, използвани в процеса на решението.

Сложността на учебното съдържание като обективна характеристика освен независимост по отношение на субекта изразява и своето отражение в съзнанието на субекта. Това обстоятелство се проявява в оценката на дадено съдържание като сложно, при условие че тази оценка съответства на неговата обективна сложност. Обективната трудност, която се появява при усвояването на сложно учебно съдържание, е отражение на сложността в съзнанието на субекта. Следователно в този аспект сложността и обективната трудност са тъждествени. Именно в този смисъл казваме, че в субекта има нещо, което свидетелства за обекта и му съответства. Това нещо е обективната трудност, която може да възникне единствено у субекта като носител и реализатор на дейността учене в структурата на обучението.

Адекватната на сложността трудност съпътства субекта при субективизирането на учебното съдържание и усвояването на обективизираните в него спо-

способности и усилия. Дидактическият аналог на обективизираните способности и усилия е обработеният за целите на обучението социален опит. Основен критерий за оценяване на усвояването е умението социалният опит да се обективира в определени обективни реалности, които в условията на обучението могат да бъдат сведени до различните дидактически варианти на устните, писмените и практическите отговори на въпроси и решаване на задачи.

Изводът, че единствено субектът (ученикът) е способен да отрази адекватно обективната сложност на учебното съдържание, ни води до съществено дидактическо положение, а именно: **диагностиката на сложността на учебното съдържание позволява да се прогнозира трудността при неговото усвояване.**

В контекста на педагогическото умение за достъпно преподаване диагностиката на сложността трябва да се разгледа в два аспекта: статичен и динамичен.

В **статичен** аспект учителят осъществява диагностика на сложността с помощта на експериментално потвърдени и практически приложими в обучението подходи (мерки за сложност) и в зависимост от резултатите прилага различни стратегии за достъпно преподаване. Логично е това, предварително установено равнище на достъпност, да бъде наречено „критериална достъпност“, тъй като то се определя въз основа на критериите (мерките) за сложност на учебното съдържание. Критериалната достъпност се установява за един повече или по-малко абстрактен контингент ученици.

В **динамичен** аспект установената предварително сложност и хипотезата за трудността, която тя би предизвикала, се проверява чрез диагностика на трудността при усвояване на учебното съдържание. В този аспект избраните стратегии за достъпно преподаване се запазват или коригират в непосредствения процес на обучение или резултатите от приложението им се превръщат в професионален опит, благодарение на който се развива педагогическото умение за достъпно преподаване. Установеното в процеса на обучение равнище на достъпност трябва да бъде наречено „нормативна достъпност“, тъй като то се определя въз основа на реалната трудност, регистрирана при усвояване на учебното съдържание от конкретен контингент ученици. Нормативната достъпност позволява по-точно да се определи оптималното съотношение между сложността и трудността, която тя предизвиква у ученици с различна обучаемост и мотивация за учене.

Постигането на такава сложност на учебното съдържание в процеса на обучение, която да предизвиква оптимална трудност при усвояването, предполага владенето на две основни умения, частни по отношение на общото умение за достъпно преподаване: умение за диагностика на сложността и трудността на учебното съдържание и умение за осъществяване на достъпност в преподаването. Тези две умения представляват и двата компонента в

теоретичния модел на педагогическото умение за достъпно преподаване, а именно: подходи за диагностика на сложността на учебното съдържание и дидактически стратегии за достъпно преподаване.

С тези умения учителите по професионална подготовка могат да възпитават учениците, но вече като граждани на XXI век, които сами по себе си са уникални, неповторими личности, от които ще зависи и уникалността на света и на предстоящите постиженията в различните области на живота и науката.

PEDAGOGICAL SKILL FOR AFFORDABLE TEACHING IN VOCATIONAL HIGH SCHOOL

Abstract. This article looks at teacher's nature and quality, in particular at teacher in professional training. It also explains the idea of accessibility to the educational content and the necessity of its application. It also performs the challenges in front of the teacher in a vocational school and his responsibility to form durable and multidirectional knowledge and skills, which can make the student a flexible, adaptive and creative citizen of the world, a student with sensibility to other people's and world's problems.

Keywords: accessibility; teaching; vocational preparation; accessible educational content

✉ **Eng. Snezhina Tsvetanova**

“Igor Kurchatov” Vocational School for Nuclear Technology
1, Osvoboditel St.
3320 Kozloduy, Bulgaria
E-mail: pg_qe@mail.bg